

Stapels, hopen en rillen

Bruine landschapselementen

Bij het beheer van groene landschapselementen komen takken en stammen vrij. Vroeger werd dit gerief- of hakhout gebruikt voor allerlei doeleinden op de boerderij. Tegenwoordig is de behoefte aan gebruikshout verminderd. Het verbranden van hout is minder gewenst, omdat hierbij fijnstof vrijkomt wat bijdraagt aan de luchtvervuiling. Ook het versnipperen van snoeihout wordt afgeraden. De verrijkte bodem biedt vooral voedsel voor bramen en brandnetels. Houtsnippers kunnen wel gebruikt worden voor het maken van paden of kunnen worden gecomposteerd. Een aantal stammen of takken kan gewoon blijven liggen, hier profiteren veel dieren van.

Een natuurlijke en ecologische manier om snoei- en hakhout weg te werken is het maken van een takkenhoop of -ril, een compost- of broeihoop of houtstapel. Deze organische hopen dragen bij aan de biodiversiteit. Ze bieden voedsel-, schuil- en nestplekken aan allerlei dieren. Bovendien verteren deze hopen tot compost. En zo is de kringloop weer rond!

Naast organische hopen zijn ook anorganische hopen van waarde voor de natuur. Denk aan een stapelmuurtje, steenhoop of stapel oude dakpannen. Ook deze stapels bieden leefruimte aan allerlei dieren. Hopen en stapels staan vaak in zogenaamde rommel- of overhoekjes. Hier groeien veelal (ruigte)kruiden omheen, die insecten en daarmee ook andere dieren een leefgebied geven.

Wat kun jij doen?

Als je een aanpassing aan je erf wilt doen, houd dan rekening met de historische, natuurlijke en duurzame waarden. In de brochure [Boerenerf](#) vind je een checklist van vragen die je helpen om je erf zo passend mogelijk te maken. Deze brochure laat zien hoe je snoei- en hakhout omvormt tot nieuwe, bruine landschapselementen.

Takkenhoop

Een takkenhoop is een hoop gemaakt van snoeihout, waarin verschillende dieren voedsel-, nest-, voortplantings- of schuilplaatsen vinden.

Aanleg

Ga je een takkenhoop aanleggen, doe dit dan op een rustige plek op het erf. Gooi de takken niet los op elkaar, maar maak er een stevig bouwwerk van. De compactheid zorgt voor een hogere temperatuur in de hoop, waardoor deze nog aantrekkelijker is voor kleine dieren en insecten. Leg dikke takken onderop en dunnere takken eroverheen. Voor de bouw van een stabiele takkenhoop is twee meter de maximale hoogte. Heb je takken over, maak dan een tweede hoop.

Beheer

Omdat de takken indrogen en verteren, kunnen het volgende jaar vanaf de zijkant nieuwe takken worden bijgestoken.

Takkenril of -wal

Een takkenril of -wal is een smalle, lang-gerekte takkenhoop die ook als perceel afbakening kan dienen.

Aanleg

Het maken van een takkenril is eenvoudig. Sla dikke takken of lichte stammen parallel aan elkaar verticaal in de grond. Doe dit zo dat er tussen de palen ruimte is om een ril of wal van takken te maken. Dit wordt een lijnvormig element in het landschap. Leg het losse hak- en snoeihout in de lengterichting tussen de palen. Het zware hout onderop, lichter hout bovenop. Knip of zaag eerst de zijtakken van de grote takken af, dat maakt het verwerken makkelijker. Klem de takken netjes tussen de palen. Steek (of vlecht) iedere tak in de ril. Hierdoor blijft de ril compact en stevig. Druk het snoeihout aan voor een stevige wal.

‘Kleine (zoog)dieren en vogels vinden voedsel en beschutting in een takkenril.’

Beheer

Doordat de takken indrogen en verteren zal de wal na aanleg lager worden. Om de gewenste hoogte te behouden, kan de takkenril ieder jaar worden aangevuld met vers snoei- en hakhout. Zo kan er jaarlijks heel wat snoeihout worden verwerkt.

Composthoop

Een composthoop is een hoop van gevarieerd organisch materiaal, die door natuurlijke processen omgezet wordt tot een kruimelig product dat voor bemesting en bodemverbetering gebruikt kan worden.

Tijdens het proces van composteren gaan bacteriën, schimmels, kleine insecten en wormen hard aan het werk. Als het proces van broei goed verloopt wordt het afval in enkele maanden omgezet naar een mooie, rijpe compost.

Bij een kerntemperatuur van 60-80 °C worden zaden en ziektekiemen gedood. Verspreid voor het groeiseizoen zo'n 1,5 cm compost over je (moes)tuin.

Compost verbetert de structuur en de waterhuishouding van de grond, voegt voedingsstoffen toe aan de bodem en stimuleert hiermee het bodemleven.

Aanleg en beheer

De vijf stappen voor het maken van goede compost

Mengen	<p>Voor het maken van compost geeft 'bruin materiaal' structuur en 'groen materiaal' voedingsstoffen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Bruin materiaal (dorre bladeren, takjes, stro, zaagsel, houtsnippers) is koolstofrijk en luchtig.• Groen materiaal (grasmaaisel, mest, vers groen tuinafval) is stikstofrijk en vochtig. <p>Een goede composthoop bestaat uit zoveel mogelijk verschillende materialen. Verklein het materiaal tot stukjes van maximaal 10 centimeter voor een optimale vertering. Als de lagen zijn opgebouwd uit evenveel bruin als groen materiaal verloopt het composteringsproces geurloos. Maak lagen van 15 tot 20 cm.</p>
Afdekken	<p>Een warme, vochtige omgeving geeft de beste compostering. Door de hoop af te dekken met zeil, jute zakken of karton of gebruik te maken van een bak met deksel zorg je dat de composthoop niet te snel uitdroogt en afkoelt. Als het materiaal maar luchtig genoeg is en zuurstof vrij binnenstroomt, zal de hoop niet verstikken.</p>
Nat maken	<p>Hoe bepaal je of de composthoop vochtig genoeg is? Heel eenvoudig: knijp een handvol compostmateriaal uit. Als er een paar druppels uitlopen is er genoeg vocht. Lukt dit niet, voeg dan wat water toe.</p>
Grote hoop maken	<p>Een grote composthoop verliest minder warmte en vocht dan een kleine hoop. Een kubieke meter is ongeveer het minimale volume; die massa composteert beter dan een paar emmers afval. Zet je composthoop dus pas op als er genoeg 'groen' materiaal is dat je kunt mengen met 'bruin' materiaal. Pas dan krijg je goede broei.</p>
Omzetten	<p>Na een maand spit je met een riek de verschillende lagen door elkaar. Pak een hand materiaal voor de knijpproef. Komen er bij knijpen geen druppels uit? Dan is de hoop te droog en voeg je water toe en laat je de hoop afgedekt liggen. Jonge compost is half verteerd, met nog herkenbare delen, compostwormen en mestgeur. Laat je deze compost nog een paar maanden liggen dan krijg je rijpe compost. Rijpe compost is kruimelig en egaal van structuur en ruikt naar bosgrond.</p>

Broeihoop

Een broeihoop lijkt veel op een composthoop, maar wordt aangelegd als voortplantings- en overwinteringsplek voor de ringslang. Ook andere kleine zoogdieren, reptielen en amfibieën kunnen hier gebruik van maken.

Aanleg

Broeihopen worden aangelegd in gebieden waar de ringslang voorkomt. De broeihoop moet aan een paar voorwaarden voldoen. Het materiaal moet voldoende los zijn, zodat het vrouwtje er makkelijk in kan kruipen. De temperatuur in de broeihoop moet constant rond de 25 tot 30 °C zijn, zodat de eieren uitgebroed worden en de hoop moet voldoende vochtig zijn. Een goede broeihoop bestaat uit paardenmest, compost en/of bladeren. Maak de broeihoop ongeveer 2 meter lang, 2 meter breed en 1,5 meter hoog. Leg de hoop aan tussen half april en eind mei. Zo worden aanwezige legsels en overwinterende dieren niet beschadigd of verstoord.

Beheer

Na twee jaar is het materiaal verteerd en moet de hoop vervangen worden. Een ringslang blijft vaak dezelfde broeihoop bezoeken; daarom is het van belang dat de broeihoop op dezelfde plek behouden blijft.

Zoek je meer informatie?

- Bekijk ook de [instructiefilmpjes](#) over aanleg en beheer van landschapselementen.
- **Kijk dan ook www.zelfdoeninz.nl/erfgroen**
- Kijk ook eens naar de andere brochures.
- In de brochures over [Dieren](#) vind je tips hoe je het boerenerf natuurrijk(er) maakt.
- In de brochure [Meer informatie](#) vind je boeken en websites van andere organisaties: met meer informatie over boerenerven en hieraan verbonden onderwerpen.

Meer informatie over een streekeigen erfinrichting in Zuid-Holland?

Kijk dan ook www.zelfdoeninz.nl/erfgroen

